

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
σε συνεργασία με το
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

«Αντιλήψεις Κοινωνικών Λειτουργιών σχετικά με τη συμπερίληψη ΑμεΑ
στο τυπικό σχολείο και τον ρόλο τους ως προς αυτό»

Αντωνιάδου Τάνια, Α.Μ. 746

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπων Καθηγητής:	Γούπος Θεόδωρος, Συνεργαζόμενος Ερευνητής, Ι.Π.Τ.- Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
2 ^ο Μέλος:	Μαντάς Παναγιώτης, Συνεργαζόμενος Ερευνητής, Ι.Π.Τ.-Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
3 ^ο Μέλος	Κατσαντώνη Σπυριδούλα, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια, Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

Αθήνα

2025

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τις αντιλήψεις των κοινωνικών λειτουργών αναφορικά με τη συμπερίληψη μαθητών με αναπηρία στο τυπικό σχολείο, εστιάζοντας παράλληλα στον τρόπο με τον οποίο αυτοπροσδιορίζουν τον επαγγελματικό τους ρόλο στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας. Σκοπός της έρευνας είναι η αποτύπωση στάσεων, ρόλων, συνεργασιών και αντιληπτών ελλείψεων, όπως προκύπτουν από τις εμπειρίες και τις απόψεις επαγγελματιών του χώρου. Η μελέτη βασίζεται σε ποσοτική προσέγγιση με εργαλείο ένα δομημένο ερωτηματολόγιο 29 ερωτήσεων κλειστού τύπου, το οποίο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά σε δείγμα 54 κοινωνικών λειτουργών και φοιτητών κοινωνικής εργασίας. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με χρήση περιγραφικών στατιστικών και στατιστικών ελέγχων (t-test, ANOVA), με σκοπό τη διερεύνηση πιθανών συσχετίσεων ανάμεσα σε δημογραφικές μεταβλητές και τις απόψεις των συμμετεχόντων. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν γενικά θετικές στάσεις απέναντι στη συμπερίληψη, αλλά και προκλήσεις που αφορούν ελλείψεις σε επίπεδο δομών και συνεργασιών. Επιπλέον, η συγκεκριμένη μελέτη επιχειρεί την ανάδειξη της σημασίας του ρόλου των κοινωνικών λειτουργών ως διαμεσολαβητών μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινότητας. Η συμβολή της έρευνας εστιάζει στην ανάγκη ενίσχυσης της συνεργασίας και επιμόρφωσης των επαγγελματιών για την αποτελεσματικότερη υποστήριξη της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.

Λέξεις-κλειδιά: συμπερίληψη, κοινωνικοί λειτουργοί, τυπικά σχολεία, απόψεις, άτομα με αναπηρία

1. Επέκταση του δείγματος σε πανελλαδικό επίπεδο, ώστε να εξεταστούν πιθανές διαφοροποιήσεις βάσει γεωγραφικής περιοχής ή κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών.
2. Συγκριτική μελέτη μεταξύ διαφορετικών επαγγελματικών ομάδων (κοινωνικοί λειτουργοί, εκπαιδευτικοί, ψυχολόγοι), για την αποτύπωση διαφορών ως προς τις στάσεις και την πρακτική εφαρμογή της συμπερίληψης.
3. Ενσωμάτωση ποιοτικής μεθοδολογίας, όπως ημιδομημένες συνεντεύξεις ή ομάδες εστίασης, για τη βαθύτερη διερεύνηση των εμπειριών, των προκλήσεων και των στρατηγικών που αναπτύσσουν οι κοινωνικοί λειτουργοί στο σχολικό περιβάλλον.
4. Διερεύνηση της πιθανής σχέσης θετικών αντιλήψεων με προσωπικούς και εμπειρικούς παράγοντες, όπως η ύπαρξη αναπηρίας στο οικογενειακό ή κοινωνικό περιβάλλον του επαγγελματία.
5. Επιπλέον, προτείνεται η μελέτη του είδους της αναπηρίας ως παράγοντας συσχέτισης με τις θετικές απόψεις περί συμπερίληψης. Η μελέτη τέτοιων διαφοροποιήσεων μπορεί να αποκαλύψει πτυχές που επηρεάζουν τη στάση απέναντι στη συμπερίληψη.
6. Διερεύνηση των απόψεων των γονέων και των μαθητών, ώστε να υπάρξει μια πιο σφαιρική κατανόηση της εκπαιδευτικής και κοινωνικής διάστασης της συμπερίληψης και του ρόλου των κοινωνικών λειτουργών σε αυτή.

Βιβλιογραφία

Acosta-Jiménez, M. A. (2022). Social work practices towards people with disabilities in Portugal: A reflectiveness proposal for conscious interventions and social work training. *Social Work Education*, 41(5), 943–961. <https://doi.org/10.1080/02615479.2021.1903852>

Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: What are the levers for change? *Journal of Educational Change*, 6(2), 109–124. <https://doi.org/10.1007/s10833-005-1298-4>

Angelides, P., Constantinou, C., & Leigh, J. (2009). The role of paraprofessionals in developing inclusive education in Cyprus. *European Journal of Special Needs Education*, 24(1), 75–89. <https://doi.org/10.1080/08856250802596741>

- Asamoah, E., Tam, C. H., & Cudjoe, E. (2023). A systematic review of the roles of social workers in inclusive education for children with disabilities. *International Social Work*, 66(1), 36–51. <https://doi.org/10.1177/0020872820971707>
- Avramidis, E., & Kalyva, E. (2007). The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22(4), 367–389. <https://doi.org/10.1080/08856250701649989>
- Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration / inclusion: A review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129–147. <https://doi.org/10.1080/08856250210129056>
- Bean, K. F., & Hedgpeth, J. (2014). The Effect of Social Work Education and Self-Esteem on Students' Social Discrimination of People with Disabilities. *Social Work Education*, 33(1), 49–60. <https://doi.org/10.1080/02615479.2012.740454>
- Bolin, S. J., Rueda, H. A., & Linton, K. F. (2018). Grand Challenges in School Social Work: Collaboration and Constraint in School Social Workers' Sexuality Support for Children with Disabilities. *Children & Schools*, 40(1), 25–34. <https://doi.org/10.1093/cs/cdx027>
- Carrington, S., & Elkins, J. (2002). Comparison of a traditional and an inclusive secondary school culture. *International Journal of Inclusive Education*, 6(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/13603110110061754>
- Carter, I., Hanes, R., & MacDonald, J. E. (2012). The Inaccessible Road Not Taken: The Trials, Tribulations And Successes Of Disability Inclusion Within Social Work Post-Secondary Education. *Canadian Journal of Disability Studies*, 1(1), 109. <https://doi.org/10.15353/cjds.v1i1.23>
- Damyantov, K. (2010). SOCIAL WORK AND INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN AND PUPILS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS. *Trakia Journal of Sciences*, 8.
- Daniela, I., & Ecaterina, V. (2023). *Teachers' Attitudes To Inclusion Scale Validation Questionnaire*. 583–594. <https://doi.org/10.15405/epes.23056.53>
- Cheatham, L. P., Abell, N., & Kim, H. (2015). Development and validation of the Social Worker's Attitudes Toward Disability Scale. *Journal of Social Work Education*, 51(2), 379–397. <https://doi.org/10.1080/10437797.2015.1012939>
- Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828. <https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096>
- Gharaibeh, M., Dukmak, S. J., Alkhatib, R. N., Ijha, M. A., & Karkaz, I. A. (2024). School social workers' attitudes to inclusion in regular classrooms in the United Arab Emirates. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 1–24. <https://doi.org/10.1080/10911359.2024.2349618>
- Goulden, A. (2020). Disability Competency in Social Work Education: Tools for Practice Teaching. *The Journal of Practice Teaching and Learning*, 17(2), 61–77. <https://doi.org/10.1921/jpts.v17i2.1175>
- Haskell, R. (2010). *Evaluating social work students' attitudes toward physical disability* (Unpublished master's thesis). University of Florida. Retrieved from <https://digitalcommons.usf.edu/etd/1655/>

- Hayashi, R., & Kimura, M. (2003). Attitudes toward persons with disabilities among Japanese social work students. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 2(2-3), 65–85. https://doi.org/10.1300/J198v02n02_06
- Hicks-Monroe, S. L. (2011). A review of research on the educational benefits of the inclusive model of education for special education students. *Journal of the American Academy of Special Education Professionals*, Winter, 61–69. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1136899>
- Holler, R., & Werner, S. (2018). Perceptions towards disability among social work students in Israel: Development and validation of a new scale. *Health & Social Care in the Community*, 26(3), 423–432. <https://doi.org/10.1111/hsc.12555>
- John, A., & Schrandt, K. (2019). Social Work Practice With Individuals With Intellectual Disability: Social Work Students' Perspectives. *Journal of Social Work Education*, 55(4), 724–735. <https://doi.org/10.1080/10437797.2019.1611511>
- Kalambouka, A., Farrell, P., Dyson, A., & Kaplan, I. (2007). The impact of placing pupils with special educational needs in mainstream schools on the achievement of their peers. *Educational Research*, 49(4), 365–382. <https://doi.org/10.1080/00131880701717222>
- Kayama, M. (2010). Parental Experiences of Children's Disabilities and Special Education in the United States and Japan: Implications for School Social Work. *Social Work*, 55(2), 117–125. <https://doi.org/10.1093/sw/55.2.117>
- Keesler, J. M. (2021). Understanding Emergent Social Workers' Experiences and Attitudes Toward People with Psychiatric, Physical, and Developmental Disabilities. *Journal of Social Work Education*, 57(1), 85–99. <https://doi.org/10.1080/10437797.2019.1661916>
- Kelly, M. S., Frey, A., Thompson, A., Klemp, H., Alvarez, M., & Berzin, S. C. (2016). Assessing the National School Social Work Practice Model: Findings from the Second National School Social Work Survey. *Social Work*, 61(1), 17–28. <https://doi.org/10.1093/sw/swv044>
- Knevel, J., Wilken, J. P., & Schippers, A. (2024). Towards inclusive social work: Putting an ecological approach into practice. *Relational Social Work*, 3–23. <https://doi.org/10.14605/RSW812401>
- Kritsotakis, G., Galanis, P., Papastefanakis, E., Meidani, F., Philalithis, A. E., Kalokairinou, A., & Sourtzi, P. (2017). Attitudes towards people with physical or intellectual disabilities among nursing, social work and medical students. *Journal of Clinical Nursing*, 26(23–24), 4951–4963. <https://doi.org/10.1111/jocn.13988>
- Kwan, V., & Cheung, J. C.-S. (2017). Social Work Initiatives for the Inclusion of Students with Special Educational Needs. *Practice*, 29(2), 107–119. <https://doi.org/10.1080/09503153.2016.1211260>
- Laws, J., Parish, S. L., Scheyett, A. M., & Egan, C. (2010). Preparation of Social Workers to Support People with Developmental Disabilities. *Journal of Teaching in Social Work*, 30(3), 317–333. <https://doi.org/10.1080/08841233.2010.497128>
- Leung, J. T. Y., Yew, D. C. S., Kwok, K. Y. K., Kwok, L. M. H., & Chua, V. W. T. (2022). Inclusive Practice for Children with Special Education Needs: Training for Social Workers. *Research on Social Work Practice*, 32(7), 751–761. <https://doi.org/10.1177/10497315221083705>

- Mackelprang, R. W., & Salsgiver, R. O. (1996). People with Disabilities and Social Work: Historical and Contemporary Issues. *Social Work*, 41(1), 7–14. <https://doi.org/10.1093/sw/41.1.7>
- McAllister, A., Burström, B., & Corrigan, P. (2021). Cultural adaptation and validation of the Attribution Questionnaire for stigma towards disability pension applicants for use among psychiatrists and general practitioners in Sweden. *BMC Psychology*, 9(1), 27. <https://doi.org/10.1186/s40359-021-00523-8>
- Middleton. (1998). Services for disabled children: Integrating the perspective of social workers. *Child & Family Social Work*, 3(4), 239–246. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.1998.00078.x>
- Openshaw, L. (2008). *Social work in schools: Principles and practice*. New York: Guilford Press.
- Opperman, S. (χ.χ.). *Attitudes of School Social Workers towards Learning Disability Diagnostic Models*.
- Pardeck, J. T. (χ.χ.). An Ecological Approach for Social Work Practice. *Journal of Sociology*.
- Petasis, A. (χ.χ.). *Discrepancies of the Medical, Social and Biopsychosocial Models of Disability; A Comprehensive Theoretical Framework*.
- Pryor, C. B., Kent, C., McGunn, C., & LeRoy, B. (1996). *Redesigning Social Work in Inclusive Schools*.
- Ravenscroft, J., Wazny, K., & Davis, J. M. (2017). Factors associated with successful transition among children with disabilities in eight European countries. *PLOS ONE*, 12(6), e0179904. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0179904>
- Robertson, Z. S., & Jaswal, V. K. (2024). Barriers to inclusion: Incorporating the social model in the study of children's understanding of disability. *Cognitive Development*, 70, 101435. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2024.101435>
- Rosenkoetter, S. E., Hains, A. H., & Dogaru, C. (2007). Successful Transitions for Young Children with Disabilities and Their Families: Roles of School Social Workers. *Children & Schools*, 29(1), 25–34. <https://doi.org/10.1093/cs/29.1.25>
- Rothman, J. (2018). *Social Work Practice Across Disability* (2ο έκδ.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315178028>
- Sabatino, C. A. (2009). School Social Work Consultation Models and Response to Intervention: A Perfect Match. *Children & Schools*, 31(4), 197–206. <https://doi.org/10.1093/cs/31.4.197>
- Schilling, R., Morrish, J. N., & Liu, G. (2008). Demographic Trends in Social Work over a Quarter-Century in an Increasingly Female Profession. *Social Work*, 53(2), 103–114. <https://doi.org/10.1093/sw/53.2.103>
- Schwartz, C., & Armony-Sivan, R. (2001). Students' Attitudes to the Inclusion of People with Disabilities in the Community. *Disability & Society*, 16(3), 403–413. <https://doi.org/10.1080/09687590120045978>
- Selisko, T. J., Eckert, C., & Perels, F. (2024). Models of disability as distinguishing factor: A theoretical framework of inclusive education and the application to a literature review. *Cogent Education*, 11(1), 2379681. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2379681>

Vasileiadis, I., & Roussakis, Y. (2019). Evaluation of school inclusion policies in Greece. *Greek Journal of Education and Society*, 3(2), 58–74.

Walker, G. (2023). Developing an ecology of disabilities framework: Viewing disability inclusively. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*. <https://doi.org/10.1108/JRIT-07-2023-0096>

Werner, S., & Araten-Bergman, T. (2017). Social Workers' Stigmatic Perceptions of Individuals With Disabilities: A Focus on Three Disabilities. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 10(2), 93–107. <https://doi.org/10.1080/19315864.2017.1284288>

Zaks, Z. (2024). Changing the medical model of disability to the normalization model of disability: Clarifying the past to create a new future direction. *Disability & Society*, 39(12), 3233–3260. <https://doi.org/10.1080/09687599.2023.2255926>

Zamfirov, M. (Επιμ.). (2019). *Young researchers: Conference proceedings 2018. volume 1*. St. Kliment Ohridski University Press.

Zoniou-Sideri, A., & Vlachou, A. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 10(4–5), 379–394. <https://doi.org/10.1080/13603110500430690>

Ημέλλου, Ό. (2016). Διαφοροποίηση της διεργασίας διδασκαλίας–μάθησης ή καθολικός σχεδιασμός με σκοπό τη μάθηση; Πρότυπα επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού σε ένα σχολείο για όλους τους μαθητές. *Θεωρία και πράξη στην εκπαίδευση* (Τεύχος 1), 54–72. ΕΣΑμεΑ.

Καλλινικάκη, Χ. (2011). *Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας*. Εκδόσεις Τόπος.

Σούλης, Σ. Γ. (2013). *Εκπαίδευση και αναπηρία*. Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία.

ΦΕΚ 5262/2023. (2023). Καθήκοντα και αρμοδιότητες ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.